

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการจัดการศึกษา ครูมีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลต่อนักเรียนมากที่สุด การศึกษาจะสำเร็จสมตามวัตถุประสงค์หรือไม่ขึ้นอยู่กับการศึกษาปฏิบัติของครู เนื่องจากครูเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียน นักเรียนมักจะยึดครูเป็นแบบอย่าง ดังนั้นถ้าครูมีความประพฤติดี มีความรู้ความสามารถ ถ่ายทอดความรู้ ความคิดและการกระทำที่ดีกับนักเรียน เขาเหล่านั้นย่อมเจริญเติบโตเป็นพลเมืองดีของชาติและดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (วัชรา เล่าเรียนดี 2524:61-62) บุคลิกลักษณะของครู ความสนใจ ความจริงใจ ความเป็นผู้นำ รวมถึงเจตคติของครูที่มีต่อวิชาที่สอนและต่อนักเรียน ก็เป็นองค์ประกอบสำคัญอันหนึ่งที่มีผลต่อประสิทธิภาพการสอน (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ 2524 : 61-62) เนื่องจากครูเป็นผู้บรมวงรากลูฐานให้กับเยาวชนเป็นผู้ชี้ทางแก่ศิษย์ จึงควรมีความเมตตาปราณี ซื่อสัตย์สุจริต อดทนอดกลั้น ชยันหมั่นเพียร โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก (จักรสิน พิเศษสาธิต 2519 : 6-7)

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ครูคือผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม เพื่อถ่ายทอดให้แก่นักเรียนได้อย่างดี มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เยาวชนของชาติเจริญเติบโตไปเป็นคนดี ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความรู้ คุณธรรมและทักษะในการถ่ายทอดของครูนั้นจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับว่าการฝึกหัดครูมีประสิทธิภาพหรือไม่ ซึ่งเมื่อพิจารณาองค์ประกอบของการฝึกหัดครูแล้ว พบว่าส่วนที่เป็นตัวกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง กระบวนการ ตลอดจนเนื้อหาสาระของประสบการณ์ในการฝึกหัดครูก็คือ หลักสูตร เพราะหลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ทั้งหมดที่จัดให้ผู้เรียนได้เรียน เนื้อหาวิชา ทักษะ ทักษะ พฤติกรรม กิจกรรมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ฯลฯ เมื่อประมวลเข้าด้วยกัน จะกลายเป็นประสบการณ์ผ่านเข้าไปในการรับรู้ของเด็ก (เอกวิทย์ ณ กลาง 2511:108) เป็นโครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถทางการศึกษาที่กำหนดไว้ (สุมิตร คุณานุกร 2523 : 2) หลักสูตรจะประกอบไปด้วย จุดมุ่งหมายหลักสูตรในระดับต่าง ๆ

เนื้อหาสาระ และประสบการณ์การเรียนรู้ การประเมินผล รวมทั้งส่วนประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญ ซึ่งได้แก่ เหตุผลความจำเป็นของหลักสูตร การเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอน และการเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอน (สงัด อุทรานันท์ 2527: 181-189)

หลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อให้ทันสมัยและเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันและรองรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาหลักสูตร เพราะในขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร ได้มีการสำรวจความต้องการ ความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม เพื่อจะได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาตามแนวทางการความต้องการของสังคม การคัดเลือกเนื้อหาวิชาความรู้ ที่ครูต้องนำไปสอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เป็นไปตามความต้องการและความจำเป็นของสังคม รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้องทำให้สอดคล้องกัน (Taba 1962 : 12)

สงัด อุทรานันท์ (2527 : 38) ได้จัดลำดับขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ
4. การกำหนดมาตรการ การวัดและประเมินผล
5. การนำหลักสูตรไปใช้
6. การประเมินผลการใช้หลักสูตร
7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

สำหรับหลักสูตรของการฝึกหัดครูในประเทศไทย ได้มีวิวัฒนาการมาโดยลำดับ นับตั้งแต่มีหลักสูตรการฝึกหัดครูฉบับแรก ในปี พ.ศ. 2435 จนถึงปัจจุบัน จากการพัฒนาหลักสูตรการฝึกหัดครูมาโดยลำดับ สามารถผลิตบัณฑิตครูไปรองรับวิชาการด้านต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก สำหรับวิชาการด้านศิลปศึกษาก็เช่นเดียวกัน ที่มีหลักสูตรการฝึกหัดครูศิลปศึกษาเกิดขึ้น เพื่อรองรับความเจริญเติบโตทางด้านวิชาการของประเทศชาติ

ในทางการศึกษาได้ยอมรับวิชาศิลปศึกษาเข้าบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาในระดับต่าง ๆ เนื่องจากเล็งเห็นว่า ศิลปะเป็นเครื่องช่วยพัฒนาจิตใจ ซึ่งจะนำไปสู่การแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์สังคม ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของรากฐานทางวัฒนธรรม (ธนู แสงศักดิ์ 2521 : 15) นอกจากนั้นนักวิชาการส่วนหนึ่ง ยังมีความเชื่อว่าศิลปะ เป็นการแสดงออกอย่างหนึ่ง ที่เป็นไปตามธรรมชาติและมีคุณค่าต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ

อารมณ์และสังคม (วิรุณ ตั้งเจริญ 2526 : 39) ในด้านร่างกายนั้น ศิลปะช่วยให้ผู้เรียน เกิดทักษะในการขีดเขียน การควบคุมกล้ามเนื้อมือให้มีความสัมพันธ์กับประสาทตา สามารถทำ สิ่งทีละเอียดประณีตได้ดี ทางด้านจิตใจศิลปะจะมีส่วนช่วยให้ผู้ที่เข้าไปสัมผัส จะในฐานะผู้ชม หรือผู้สร้างงานก็ตาม รู้สึกสบาย คลายความวิตกกังวลจากปัญหาชีวิตประจำวัน หันมาจดจ่อ กับความสวยงาม ความแปลก ความน่าทึ่งในงาน ผลที่เกิดขึ้นในใจคือความสงบและอ่อนโยน (ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล 2530:118-119)

ความคิดในการฝึกหัดครูเพื่อไปสอนศิลปะ มีแนวคิดเริ่มแรกเกิดขึ้นที่สามัคยาจารย์ สมาคม ซึ่งเป็นสมาคมที่ตั้งขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ในกรมศึกษาธิการ ครูอาจารย์ ผู้อุปการะคุณ ตลอดจนผู้สนใจศึกษาหาความรู้ ได้มาพบปะสนทนากัน และเชิญวิทยากรมาให้ ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับการสอน (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ. 62/1 เรื่อง กรมศึกษาธิการ ตั้งคัลป์สามัคยาจารย์ พ.ศ.2444) พ.ศ.2453 ทางสมาคมได้ตั้งสโมสรช่างขึ้น และเห็นว่า นักเรียนช่างควรเรียนช่างเขียนด้วย เพราะเป็นวิชาเบื้องต้นของสรรพวิชาทางช่าง ดังนั้นจึง ตั้งสโมสรจิตรกรรมขึ้น เพื่อฝึกหัดวาดเขียนทั่วไป ให้แก่ครูและนักเรียนช่าง รวมทั้งเปิดโอกาส ให้แก่นักเรียนสามัญ ซึ่งมีนิสัยทางวาดเขียนเข้าเรียนได้ด้วย (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ. 50.2/3 เรื่อง โรงเรียนช่าง พ.ศ. 2453) ต่อมาได้ยกขึ้นเป็นโรงเรียนพิเศษให้กรม ศึกษาธิการดูแลจัดการ (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ. 50/66) เรื่อง โอนโรงเรียนช่าง มาขึ้นแก่กรมศึกษาธิการ พ.ศ. 2454)

ต่อมาได้มีการก่อตั้งโรงเรียนเพาะช่างขึ้นในปี พ.ศ. 2456 เพื่อฝึกฝนช่างฝีมือด้าน ต่าง ๆ แล้วยังตั้งจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกหัดครูสำหรับการสอนวาดเขียนและการช่างในโรงเรียน ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต่าง ๆ ตามหลักสูตรหลวงฝ่ายสามัญ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงใน พ.ศ. 2454 (ระเบียบการโรงเรียนเพาะช่าง 2456 ม.ป.ท. : 9-15) หลังจากนั้นโรงเรียน เพาะช่างได้ทำการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหลักสูตรการฝึกหัดครูศิลปะอีกหลายครั้ง

ในปีพ.ศ. 2511 วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ซึ่งเป็นสถาบันที่มีส่วน รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาของชาติทุกแขนง จึงได้ทำการเปิดหลักสูตรวิชาเอกศิลปศึกษาขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ ที่จะผลิตครูศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี และส่งเสริมครูประจำการทางศิลปะ ให้มีความรู้ทางศิลปศึกษากว้างขวางขึ้น นอกจากนั้นยังเผยแพร่การศึกษาแขนงศิลปะให้เป็นที่ แพร่หลายต่อไปยังประชาชนผู้สนใจต่อไป (วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2516 : ไม่มี

เลขหน้า) นับเป็นหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรีฉบับแรกที่มีขึ้นในประเทศไทย หลักสูตรฉบับแรกนี้จะรับเฉพาะผู้จบหลักสูตร ปก.ศ. สูง และป.ม.ช. มาเรียนต่ออีก 2 ปี (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ม.ป.ท. : 1) โครงสร้างหลักสูตร ประกอบด้วยหมวดวิชาสามัญ หมวดวิชาทางการศึกษา หมวดวิชาเอกทางศิลปศึกษา นอกจากนี้ยังมีวิชาโทให้เลือกเรียนอีก 8 กลุ่ม มีจำนวนหน่วยกิตรวมกันทั้งหมด 105 หน่วยกิต นักศึกษาจบไปเป็นบัณฑิตทางศิลปศึกษารุ่นแรกจำนวน 13 คน เมื่อวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตรได้รับการยกฐานะให้เป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ทำให้มีการปรับปรุงหลักสูตรศิลปศึกษาและทำให้ได้หลักสูตรศิลปศึกษารุ่นปี พ.ศ. 2519 ซึ่งมีความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของมหาวิทยาลัยมากขึ้น หลักสูตรศิลปศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เป็นหลักสูตร 2 ปี มีโครงสร้างหลักสูตรโดยรวมเช่นเดียวกับหลักสูตรฉบับปี พ.ศ. 2511 มีการแก้ไขให้มีจำนวนหน่วยกิตลดลง ไม่มีการจัดกลุ่มวิชาเอกให้เลือกเหมือนหลักสูตรปี พ.ศ. 2511 และทำการปรับปรุงอีกหนึ่งครั้ง ทำให้ได้หลักสูตรศิลปศึกษาปี พ.ศ. 2525 ดังนั้นหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรจึงผ่านการแก้ไขปรับปรุงมาแล้ว 2 ครั้ง มีหลักสูตรทั้งสิ้น 3 ฉบับ

ทางด้านจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เปิดการเรียนการสอนหลักสูตรศิลปศึกษาครั้งแรกในปี พ.ศ. 2512 เป็นหลักสูตร 4 ปี รับผู้จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับวัตถุประสงค์ในการขอจัดตั้งแผนกวิชาศิลปศึกษาไว้ดังนี้ (ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ม.ป.ท. : 1)

การขอจัดตั้งแผนกวิชาศิลปศึกษาขึ้นเป็นแผนกหนึ่งในคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีจุดมุ่งหมายสำคัญ สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อผลิตครูศิลปศึกษา สำหรับสอนวิชาศิลปะและศิลปะปฏิบัติในโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมแบบประสม วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยครู ตลอดจนสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ที่มีการสอนวิชาศิลปะและศิลปะปฏิบัติเป็นวิชาสามัญและบังคับเรียน
2. เพื่อปรับปรุงมาตรฐานและวุฒิของครูศิลปศึกษาให้เท่าเทียมกับครูสาขาวิชาอื่น
3. เพื่อส่งเสริมการศึกษาของนิสิตคณะครุศาสตร์และคณะอื่น ๆ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยเปิดโอกาสให้เรียนวิชาศิลปศึกษา เป็นวิชาการศึกษาทั่วไปหรือวิชาเลือก
4. เพื่อเพิ่มและขยายงานในวิชาศิลปศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของโครงการอื่น ๆ ที่ตั้งขึ้นใหม่ เช่น โครงการปรับปรุงโรงเรียนมัธยมในชนบท โครงการโรงเรียนมัธยมแบบประสม โครงการปรับปรุงโรงเรียนการช่าง โครงการปรับปรุงการศึกษาระดับวิชาชีพชั้นสูง และโครงการขยายงานฝึกหัดครู

5. เพื่อเป็นศูนย์กลางการค้นคว้าวิจัยหลักสูตร และการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและฝึกหัดครู

6. เพื่อเป็นการอบรมครูประจำการในสาขาวิชาศิลปศึกษา ให้มีความรู้และคุณวุฒิเหมาะสมกับการสอนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษาและฝึกหัดครู

สำหรับการจัดโครงสร้างหลักสูตรเป็นไปเช่นเดียวกับหลักสูตรสาขาอื่น ๆ ของคณะครุศาสตร์และคณะต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย การจัดหลักสูตรจึงทำได้กว้างขวางทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ คือจัดให้เรียนวิชาการในหมวดการศึกษาทั่วไป วิชาครู วิชาเฉพาะและวิชาเลือกเสรี (ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ม.ป.ท. : 1 - 5) ทั้งนี้ยังมีความสอดคล้องกับหลักสูตรมาตรฐานศิลปศึกษา (Standards for Art Teacher Preparation Program) ของสมาคมศิลปศึกษา ประเทศสหรัฐอเมริกา (National Art Education Association) ซึ่งได้กำหนดโครงสร้างหลักสูตรศิลปศึกษาไว้ 2 ส่วนสำคัญคือ

1. กลุ่มวิชาเฉพาะทางศิลปะเพื่อนำไปใช้ในการสอนนักเรียน ประกอบด้วยวิชาศิลปะปฏิบัติในสาขาต่าง ๆ และประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปะวิจารณ์และสุนทรียศาสตร์

2. เนื้อหาวิชาทั่วไปที่ช่วยเสริมความรู้ความคิดทางการสอนของครูให้กว้างขวางขึ้น ได้แก่ วิชาด้านมนุษยศาสตร์ วิชาครู และการฝึกประสบการณ์

(National Art Education Association 1976 : 1 - 9)

ในปีพ.ศ.2515 คณะครุศาสตร์ ได้ทำการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับการขยายงานของคณะครุศาสตร์และระเบียบของมหาวิทยาลัย (ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2529 : 1) สำหรับหลักสูตรของแผนกศิลปศึกษาก็เช่นเดียวกัน ที่ได้รับการแก้ไขบางส่วนให้สอดคล้องกับหลักสูตรของคณะครุศาสตร์ พ.ศ. 2515 ซึ่งได้แก่จำนวนหน่วยกิตจะเหลือเพียง 135 หน่วยกิต จากเดิมที่มีอยู่ถึง 145 หน่วยกิต โครงสร้างหลักสูตรโดยรวมยังเหมือนเดิม แต่สัดส่วนจำนวนหน่วยกิตของแต่ละหมวดวิชาเปลี่ยนแปลงไป ต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขอีก 3 ครั้ง ในปี พ.ศ.2519 2525 และ 2529

ทางด้านมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยภาควิชาพื้นฐานการศึกษาเห็นว่าสถาบันการศึกษาที่ผลิตครูศิลปศึกษา มี 3 สถาบัน คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และกรมการฝึกหัดครู ไม่สามารถผลิตครูศิลปศึกษาให้เพียงพอกับความต้องการของโรงเรียนต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยังมีความต้องการครูศิลปศึกษาอีกมากทั้งปริมาณและคุณภาพ มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นมหาวิทยาลัยในพื้นที่เห็นว่าเป็น

หน้าที่โดยตรงที่จะต้องรับผิดชอบในการผลิตครูผู้สอนในสาขาศิลปศึกษาให้เพียงพอกับท้องถิ่น และมีความสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ได้อย่างเหมาะสมกับท้องถิ่น จึงได้บรรจุหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต (2ปี) สาขาศิลปศึกษาไว้ในแผนพัฒนาฉบับที่ 5 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อให้สามารถสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้สามารถส่งเสริมประชาชนให้มีความซาบซึ้ง อนุรักษ์ และพัฒนาอาชีพทางด้านศิลปหัตถกรรมในท้องถิ่น
3. เพื่อให้มีคุณสมบัติของครูศิลปศึกษาที่ดี และสามารถเพิ่มพูนความรู้ต่อไปได้ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2528 : 6)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นสามารถเปิดรับนักศึกษาได้ในปีการศึกษา 2529 โดยรับผู้ที่มีวุฒิประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง (ป.กศ.สูง) หรือเทียบเท่าโดยวุฒิทางการศึกษา โครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วย 3 กลุ่มวิชา คือ หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะด้าน และหมวดวิชาเลือกเสรี (มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2528 : 1-6) ในปีการศึกษา 2530 ทางมหาวิทยาลัยได้แต่งตั้งกรรมการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรและประกาศใช้หลักสูตรใหม่ในปีการศึกษา 2531 ส่วนที่ปรับปรุงแก้ไขคือคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา ให้มีความกว้างขวางเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สำเร็จการศึกษาวุฒิ ปว.ส. ปว.ท. หรือเทียบเท่าสามารถเข้าเรียนต่อในหลักสูตรได้ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2531 : 1)

จะเห็นว่าหลักสูตรศิลปศึกษาของสถาบันการศึกษาทั้ง 3 แห่ง ได้รับการปรับปรุงแก้ไขมาโดยลำดับ โดยหลักสูตรศิลปศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ผ่านการปรับปรุงแก้ไขมาแล้ว 2 ครั้ง มีหลักสูตรทั้งสิ้น 3 ฉบับ หลักสูตรศิลปศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผ่านการปรับปรุงแก้ไขมาแล้ว 4 ครั้ง มีหลักสูตรทั้งสิ้น 5 ฉบับ และหลักสูตรศิลปศึกษาของมหาวิทยาลัยขอนแก่นผ่านการปรับปรุงแก้ไขมาแล้ว 1 ครั้ง มีหลักสูตรทั้งสิ้น 2 ฉบับ การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรในแต่ละครั้งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ ซึ่งการศึกษาวิวัฒนาการของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี จะช่วยให้เห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประกอบกับยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาวิจัยทางด้านนี้โดยตรง ผู้วิจัยเห็นว่าการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อวงการฝึกหัดครูทางด้านศิลปศึกษาและการครุศึกษาโดยทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะเป็นข้อมูลพื้นฐานของการศึกษาและพัฒนาศิลปศึกษา ระดับอุดมศึกษาต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาพัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี ในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ตั้งแต่พุทธศักราช 2511 - 2533 ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- ก. โครงสร้างหลักสูตร
- ข. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร
- ค. การเรียนการสอน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาพัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี ในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2511 - 2533 ของ 3 สถาบัน คือ
  - ก. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
  - ข. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - ค. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. ศึกษาโครงสร้างหลักสูตร ด้านการจัดหมวดวิชา การจัดสัดส่วนจำนวนหน่วยกิตของหมวดวิชา ของหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย
3. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร หมายถึงวัตถุประสงค์ของวิชา เฉพาะทางด้านศิลปศึกษาที่ปรากฏในเอกสารหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย
4. การเรียนการสอนหมายถึง
  - 4.1 เนื้อหาของหลักสูตร ได้แก่ จำนวนรายวิชา การจัดการแผนการเรียน การเปิดรายวิชาให้ผลิตลงทะเลเบียนเรียน
  - 4.2 ข้อบังคับ คำสั่ง ระเบียบ ประกาศเกี่ยวกับข้อตกลงทางด้านการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และวิธีการเรียนการสอนของรายวิชาต่าง ๆ ที่ปรากฏในหลักสูตร
  - 4.3 ข้อบังคับ คำสั่ง ระเบียบ ประกาศเกี่ยวกับข้อตกลงทางด้านการวัดผลหรือการประเมินผลการเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และวิธีการวัดผลการเรียนการสอนของรายวิชาต่าง ๆ ที่ปรากฏในหลักสูตร
  - 4.4 สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน ได้แก่ อาคารสถานที่ โสตทัศนูปกรณ์ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนและเอกสาร สิ่งพิมพ์และหนังสือประกอบการศึกษาค้นคว้า

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การวิจัยครั้งนี้ถือว่าข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เอกสารหลักฐาน ตลอดจนสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ที่ได้มาจากสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรง และได้ตรวจสอบความเชื่อถือได้จากสถาบันนั้นแล้ว เป็นข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้
2. ข้อมูลบางส่วนที่ไม่สามารถค้นหาได้จากเอกสารหรือสิ่งตีพิมพ์ใด ๆ ผู้วิจัยใช้วิธีหาข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์บุคคลที่ได้รับการยอมรับว่าเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับหลักสูตรศิลปศึกษาของสถาบันต่าง ๆ จึงถือว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้
3. ข้อมูลบางส่วนที่ไม่สามารถค้นหาได้จากเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ใด ๆ หรือแม้แต่การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยหาข้อมูลด้วยการสำรวจตรวจนับด้วยตนเองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง ของสถาบันต่าง ๆ ถือว่าข้อมูลนั้นถูกต้องและเชื่อถือได้

คำจำกัดความ

วิวัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา หมายถึงความก้าวหน้า การปรับปรุงแก้ไข องค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยตั้งแต่ พ.ศ. 2511 - 2533 ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างหลักสูตร
2. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร
3. การเรียนการสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) ด้วยการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ สิ่งตีพิมพ์ คำสั่ง ประกาศ บัตรรายการ ฯลฯ ของสถาบัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี ในสถาบันการศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย แล้วนำมาทำการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เพื่อแบ่งแยกประเภทดังนี้

- ก. เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) หมายถึงเอกสารที่ผู้มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์ได้เขียนขึ้น ในที่นี้ ได้แก่ เอกสารหลักสูตร คู่มือการเรียน คู่มือนิสิตนักศึกษา และอาจารย์ ประกาศมหาวิทยาลัย ตารางสอนตารางสอบ โครงการสอน เป็นต้น

ข. เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) หมายถึงเอกสารที่เขียนขึ้นจากผู้ที่อยู่ไกลจากเหตุการณ์ ไม่มีส่วนร่วมกับเหตุการณ์นั้น หรือเอกสารที่ถูกดัดแปลงไป ในที่นี้ ได้แก่ เอกสาร วารสาร หนังสือ งานวิจัย รายงาน บทความ (Best 1977 : 348)

สำหรับข้อมูลที่ไม่ปรากฏในเอกสารหรือไม่มีเอกสารให้ค้นคว้า ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรโดยตรง ส่วนข้อมูลที่ไม่ปรากฏในเอกสาร หนังสือหรือสิ่งตีพิมพ์ใด ๆ รวมทั้งไม่อาจหาได้จากการสัมภาษณ์ ใช้วิธีสำรวจตรวจนับด้วยตนเอง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

1. สำรวจเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร การใช้หลักสูตร เอกสารประกอบหลักสูตร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากสถาบันที่เกี่ยวข้อง และจากแหล่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1.1 ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 1.2 หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 1.3 ห้องสมุดทบวงมหาวิทยาลัย
- 1.4 ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- 1.5 ฝ่ายวิชาการคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 1.6 ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 1.7 ฝ่ายทะเบียนคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 1.8 หน่วยทะเบียนกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- 1.9 หน่วยทะเบียนกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 1.10 ห้องสมุดวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล เหนือช่าง
- 1.11 กองจดหมายเหตแห่งชาติ กรมศิลปากร
- 1.12 สาขาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

2. รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรตามแหล่งข้อมูลในข้อ 1 นำมาพิจารณาประเมินความถูกต้องเชื่อถือได้ของเอกสารแต่ละฉบับ ด้วยเกณฑ์พิจารณาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ โดยแบ่งออกเป็น 2 หลักเกณฑ์ คือ

ก. เกณฑ์พิจารณาภายนอก (External Criticism or External Appraisal) เป็นเกณฑ์มุ่งพิจารณาว่า เอกสารที่มีอยู่นั้นเป็นเอกสารที่แท้จริงหรือไม่ โดยพิจารณาจาก 5 ประเด็นเหล่านี้

1. แหล่งที่มาของเอกสาร เป็นแหล่งปฐมภูมิหรือทุติยภูมิ และเป็นแหล่งที่เชื่อถือได้หรือไม่

2. ใครเป็นผู้เขียน
  3. เป็นเอกสารต้นฉบับ ฉบับคัดลอกหรือฉบับปรับปรุง ถ้าเป็นฉบับปรับปรุงหรือแก้ไข จะทำการตรวจสอบข้อผิดพลาด โดยสืบค้นจากแหล่งอ้างอิงได้หรือไม่
  4. ช่วงเวลาที่ออกเผยแพร่
  5. วัตถุประสงค์ของการเผยแพร่เอกสารมีอย่างไร
- ข. เกณฑ์การพิจารณาภายใน พิจารณาในเรื่องต่าง ๆ 4 เรื่อง คือ
1. ผู้เขียนเอกสารเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความสามารถในสิ่งที่เขียนหรือไม่
  2. ผู้เขียนเอกสารนั้นมีแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้หรือไม่ เขียนจากบันทึกหรือความทรงจำ
  3. ในเอกสารนั้นมีความตั้งใจที่จะบิดเบือนความจริงหรือใช้ความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนเอกสารหรือไม่
  4. เอกสารนั้น สื่อความชัดเจนหรือไม่ และข้อความในเอกสารนั้นมีความหมายอย่างไร

(Dalen 1979 : 356-360)

3. นำเอกสารที่ได้รับการพิจารณาмаจัดจำแนกเป็นเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) แล้วนำมาเรียงลำดับเหตุการณ์ความต่อเนื่องตามกาลเวลา

4. สัมภาษณ์ เพื่อค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ที่ทำหน้าที่ต่อไปนี้
    - 4.1 กรรมการ เลขานุการหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกรรมาธิการร่างหลักสูตร
    - 4.2 กรรมการ เลขานุการหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกรรมาธิการปรับปรุงหลักสูตร
- ศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี ฉบับต่าง ๆ โดยมีการเตรียมการสัมภาษณ์ดังนี้
- ก. คัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์
  - ข. ค้นคว้าเทคนิคการสัมภาษณ์
  - ค. ศึกษาและฝึกหัดเทคนิคการสัมภาษณ์
  - ง. สร้างแบบสัมภาษณ์ ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไข
  - จ. นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้ และปรับปรุงแก้ไข
  - ฉ. ดำเนินการสัมภาษณ์ บันทึกข้อมูล

การสัมภาษณ์จะใช้แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ในลักษณะการสัมภาษณ์แบบมีจุดประสงค์เฉพาะ (Focus Interview) หรือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เพราะการสัมภาษณ์ด้วยวิธีนี้สามารถเลือกสอบถามจุดสนใจในบางเรื่องได้เท่าที่ต้องการ (สุภางค์ จันทวานิช 2533 : 76-77)

5. สำหรับข้อมูลที่ไม่สามารถค้นคว้าได้จากเอกสารหรือจากการสัมภาษณ์ เช่น จำนวนหนังสือศิลปะในห้องสมุด รายวิชาที่รับผิดชอบในแต่ละภาคการศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีสำรวจตรวจนับด้วยตนเอง นำข้อมูลมาแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ

6. นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ เอกสารและการสัมภาษณ์มาจัดลำดับหมวดหมู่เปรียบเทียบและวิเคราะห์เรียงเรียงถึงวิวัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษาของแต่ละสถาบัน ในด้านโครงสร้างหลักสูตร วัตถุประสงค์ และการเรียนการสอน เพื่อให้เห็นความเหมือน ความแตกต่าง ส่วนที่คงอยู่ ส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปขององค์ประกอบด้านต่าง ๆ เพื่อแสดงวิวัฒนาการของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2511 ถึง 2533

7. ข้อมูลและผลการวิเคราะห์ที่ได้ นำมาเสนอในรูปความเรียงแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ลำดับตามสถาบันในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. โครงสร้างหลักสูตร
2. วัตถุประสงค์หลักสูตร
3. การเรียนการสอน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นประโยชน์ในการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรศิลปศึกษาระดับอุดมศึกษาในอนาคต
2. เป็นข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิวัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรีในสถาบันการศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย